

International
Labour
Organization

► **ФЕРМЕР КУНДАЛИГИ:**

ДЎЗА НАВЛАРИНИ ПАРВАРИШЛАШ
АГРОТЕХНОЛОГИЯСИ

ФЕРМЕР КУНДАЛИГИ:

ЎЎЗА НАВЛАРИНИ ПАРВАРИШЛАШ
АГРОТЕХНОЛОГИЯСИ

Бу Creative Commons Attribution 4.0 халқаро лицензияси (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) асосида тарқатиладиган, очик фойдаланиш мумкин бўлган асардир. Фойдаланувчилар лицензияда батафсил кўрсатилганидек, асл асарни қайта ишлатишлари, улаштиришлари, мослаштириш ва кенгайтиришлари мумкин. Асл асарнинг эгаси сифатида ХМТ аниқ кўрсатилиши шарт. Фойдаланувчиларнинг, ХМТ эмблемасидан ўз иши билан боғлиқ ҳолда фойдаланишларига рухсат берилмайди.

Атрибут – Асар қуйидагича иқтибос қилиниши керак: Ғўза навларини парваришлаш агротехнологияси, Женева: Халқаро меҳнат бюроси, 2023 йил. © ХМТ.

Таржималар – Ушбу асар таржима қилинган тақдирда, атрибут билан бирга қуйидаги огоҳлантириш қўшилиши лозим: *Бу Халқаро Меҳнат Ташкилоти (ХМТ)нинг муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган асарининг таржимасидир. Ушбу таржима ХМТ томонидан тайёрланмаган, кўриб чиқилмаган ёки маъқулланмаган ва расмий ХМТ таржимаси сифатида қаралмаслиги керак. ХМТ унинг мазмунини ва аниқлигини учун ҳеч қандай жавобгарликни ўз зиммасига олмайди. Таржима учун тўлиқ жавобгарлик фақатгина муаллиф(лар) зиммасидадир.*

Мослаштиришлар – Ушбу асар мослаштирилган тақдирда, атрибут билан бирга қуйидаги огоҳлантириш қўшилиши лозим: *Бу Халқаро Меҳнат Ташкилоти (ХМТ)нинг муаллифлик ҳуқуқи билан ҳимояланган асарининг мослаштирилган шаклидир. Ушбу мослаштириш ХМТ томонидан тайёрланмаган, кўриб чиқилмаган ёки маъқулланмаган ва расмий ХМТ мослашмаси сифатида қаралмаслиги керак. ХМТ унинг мазмунини ва аниқлигини учун ҳеч қандай жавобгарликни ўз зиммасига олмайди. Мослаштириш учун тўлиқ жавобгарлик фақатгина муаллиф(лар) зиммасидадир.*

Учинчи томон материаллари – Ушбу Creative Commons лицензияси ушбу нашрда мавжуд бўлган ХМТга тегишли бўлмаган муаллифлик ҳуқуқи материалларига тааллуқли эмас. Агар материал учинчи томонга тегишли деб кўрсатилган бўлса, бундай материалдан фойдаланувчи шахс муаллифлик ҳуқуқи эгаси билан ҳуқуқларни муस्ताқил равишда келишиб олиши керак ва ҳуқуқбузарлик даъволари учун шахсан жавобгардир.

Ушбу лицензия бўйича юзага келадиган ва тинч йўл билан ҳал қилиб бўлмайдиган ҳар қандай низо Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Халқаро савдо ҳуқуқи бўйича комиссиясининг (UNCITRAL) Арбитраж қоидаларига мувофиқ арбитражга юборилади. Тарафлар бундай низонинг якуний ҳал қилув қарорини сифатида арбитраж натижасида чиқарилган ҳар қандай қарорга амал қилишга розилик билдирадилар.

Ҳуқуқлар ва лицензиялаш бўйича барча сўровлар ХМТнинг Нашриёт бўлимига (Ҳуқуқлар ва лицензиялаш), 1211 Женева 22, Швейцарияга ёки rights@ilo.org электрон почтасига юборилиши лозим.

ISBN 978-92-2-042412-4 (нашр)

ISBN 978-92-2-042413-1 (веб-пдф)

ХМТ нашрлари ва маълумотлар базаларида қўлланилган атамалар ва берилган маълумотлар БМТ амалиётига мос равишда ишлаб чиқилган бўлиб, улар ХМТ томонидан бирор давлат, ҳудуд ёки территориянинг ёки унинг ҳокимият органларининг ҳуқуқий мақомига, ёки унинг чегаралари ёки сарҳадларининг белгиланишига нисбатан ҳеч қандай фикр билдирилишини англатмайди. Қаранг: www.ilo.org/disclaimer.

Ушбу нашрда баён этилган фикр ва қарашлар муаллиф(лар)га тегишли бўлиб, ХМТнинг расмий фикрлари, қарашлари ёки сиёсатини акс эттирмаслиги мумкин.

Компаниялар, тижорат маҳсулотлари ва технология жараёнлари номларига қилинган ҳаволалар ХМТ томонидан уларнинг маъқулланганини англатмайди, шунингдек, муайян компания, тижорат маҳсулоти ёки жараённинг тилга олинмагани уни рад этишни англатмайди.

Барча суратлар: © А.У. Сайдалиев. Нашр ҳуқуқлари беғараз равишда ХМТга ўтказилган.

Ўзбекистонда нашр қилинган.

► I БЎЛИМ

МЕҲНАТ СОҲАСИДАГИ
АСОСИЙ БЕШТА
ТАМОЙИЛЛАР ВА
ҲУҚУҚЛАР

1. Касаба уюшмаси ва жамоавий музокаралар

Ушбу принцип ҳар бир ишчига мустақил равишда касаба уюшмасини тузиш ёки мавжудларига қўшилиш, ўз ҳуқуқ ва манфаатларини жамоавий ҳимоя қилиш ҳуқуқини кафолатлайди. Бу ҳуқуқ Халқаро Меҳнат Ташкилоти (ХМТ)нинг 87 ва 98-сонли конвенцияларида мустаҳкамланган.

Касаба уюшмалари орқали ишчилар иш ҳақи, меҳнат шартлари ва хавфсизлик бўйича музокаралар олиб бориш имкониятига эга бўлади. Бу ҳуқуқни амалга оширганлик учун ишчиларни таъқиб қилиш ёки ишдан бўшатиш мутлақо манъ этилган.

- ▶ Меҳнат соҳасидаги асосий бешта тамойиллар ва ҳуқуқлар
-

2. Мажбурий меҳнатнинг барча шаклларини тугатиш

Мажбурий меҳнат – бу шахснинг хоҳишисиз, жазо таҳдиди остида, эркинлиги чекланган ҳолда бажарадиган меҳнат: *қарздорликка асосланган меҳнат, ҳужжатни ушлаб қолиш, ҳаракат эркинлигини чеклаш ва б.*

ХМТнинг 29 ва 105-сонли конвенцияларига мувофиқ, мажбурий меҳнат ҳар қандай шаклда тақиқланади! Айниқса, қишлоқ хўжалигида, жумладан пахтачиликда меҳнат ихтиёрийлик, адолатли шартлар ва шартномалар асосида ташкил этилиши зарур.

- ▶ Меҳнат соҳасидаги асосий бешта тамойиллар ва ҳуқуқлар
-

3. Болалар меҳнатининг самарали бартараф этилиши

Ушбу принцип 18 ёшга тўлмаган шахсларнинг саломатлиги, ахлоқий ва жисмоний ривожланишига хавф туғдирадиган меҳнат турларида ишлатилишини бартараф этишни талаб қилади. Болаларни хатарли меҳнатга жалб этиш, таълимга тўсқинлик қилиш – қонунбузарлик ҳисобланади.

ХМТнинг 138 ва 182-сонли конвенциялари болалар меҳнатига қарши кескин курашишни, минимал ёш чегарасини белгилашни талаб қилади. Пахта йиғимида болалар иштирокини бутунлай чеклаш зарур.

- ▶ Меҳнат соҳасидаги асосий бешта тамойиллар ва ҳуқуқлар
-

4. Меҳнат ва касб соҳасида камситишни бартараф этиш

Ушбу принцип ишга қабул қилиш, маош, лавозим, малака ошириш ёки иш шароитларида ирқ, жинс, миллат, ёш, ногиронлик, диний ёки сиёсий қарашларга кўра ноадолатли муомалани тақиқлайди.

ХМТнинг 100 ва 111-сонли конвенцияларига асосан, “тенг меҳнат учун тенг ҳақ” тамойили таъминланиши керак: *барча ишчилар тенг имкониятларга эга, меҳнатда адолатли муносабат.*

- ▶ Меҳнат соҳасидаги асосий бешта тамойиллар ва ҳуқуқлар
-

5. Хавфсиз ва соғлом меҳнат муҳити

Бу принцип иш жойларида жисмоний ва руҳий хавф-хатарлардан ҳоли, хавфсиз ва соғлом муҳитни кафолатлайди. Зарарли кимёвий моддалар, хавфли техника, жароҳат хатарлари, тазйиқ ёки зўравонлик каби ҳолатлар олдини олиш керак.

Иш берувчилар ишчиларга меҳнат муҳофазаси бўйича ўқув машғулоти, ҳимоя воситалари ва хавфларни бартараф этиш чораларини таъминлашлари шарт.

► II БЎЛИМ

АСОСИЙ АГРОТЕХНИК
ТАДБИРЛАР

АСОСИЙ АГРОТЕХНИК ТАДБИРЛАР НИМАЛАРНИ ЎЗ ИЧИГА ОЛАДИ?

- нав танлаш
- ерни экишга тайёрлаш
- чигит экиш
- ниҳолларни ягоналаш
- қатор ораларига ишлов бериш
- бегона ўтларни йўқотиш
- ўғитлаш ва суғориш
- ҳосилни йиғиб териб олиш

Пахтанинг ҳаёт цикли. © А.У. Сайдалиев.

ҚАНДАЙ НАВЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ МАЪҚУЛ?

- танланган ҳудуд тупроқ-иқлим шароитига юқори мослашган;
- ҳудудда кенг тарқалган касаллик, зараркунанда, чигит экиш давридаги ортиқча намгарчилик ва бошқа стресс омилларга бардошли;
- тола сифати юқори (толанинг микронейр кўрсаткичи юқори, тола чиқиши юқори, пишиқ, толаси узун, йигирганда қумалоқчалар ҳосил қилмайдиган ва узилиб кетмайдиган ва ҳ.к.);
- симподиал типда ҳосил берувчи;
- юқори ҳосилдор;
- ҳосили эрта пишадиган

ҚАНДАЙ НАВЛАР ТАВСИЯ ЭТИЛГАН?

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида етиштириш учун тавсия этилган қишлоқ хўжалиги экинлари давлат РЕЕСТРИда Жиззах ва Сирдарё вилоятлари учун ғўзанинг қуйидаги навлари тавсия этилган:

- Ан-Баяут 2
- Бухоро 102
- Гулистон
- Порлоқ-1
- Порлоқ-4
- С-6524
- Султон
- Пахтакор-1

ЕРЛАРНИ ТЕКИСЛАШ ҚАНДАЙ АҲАМИЯТГА ЭГА?

- қишлоқ хўжалик машиналари юқори унум билан ишлайди;
- ерларнинг шўри яхши ювилади;
- уруғлар бир хил чуқурликка тушади;
- ниҳоллар бир текисда униб чиқади;
- тўлиқ қўчат олинади;
- 6-7 % сув тежалади;
- намлик бир текисда тўпланади,
- тупроқ бир вақтда етилади, қўчат тўлиқ ундириб олинади;
- ғўза қатор ораларига сифатли ишлов берилади.

► Асосий агротехник тадбирлар

Экин майдонларини лазер текислагич ердамида текислаш жараёни
© А.У. Сайдалиев.

Экин майдонларини лазер текислагич ердамида текислаш жараёни
© А.У. Сайдалиев.

ЕРЛАР ЭКИШГА ҚАНДАЙ ТАЙЁРЛАНАДИ?

- ▶ шудгор қилинган майдонлар дастлаб бороналанади;
- ▶ лазерли ва узун базали текислагичларда майдоннинг нотекис қисмлари текисланади;
- ▶ бороналаш, лазерли ва узун базали текислагичларда майдонни текислаш муддати – март ойининг иккинчи ярми;
- ▶ ерларни текислашда “МВ-6А” русумли текислагич моладан ҳам фойдаланиш мумкин.

► Асосий агротехник тадбирлар

Экин майдонларида культивация жараёни. © А.У. Сайдалиев.

Экин майдонларида культивация жараёни. © А.У. Сайдалиев.

ЧИГИТ ЭКИШ МЕЪЁРИ ВА МУДДАТИ

- **тукли чигитни экиш меъёри** – 45-55 кг/га;
- **туксиз чигитни экиш меъёри** – 25-30 кг/га;
- **қўшқатор усулида экилганда** – якка қаторларга нисбатан 20-25 кг қўпроқ уруғлик сарфланади;
- **тукли чигит экиш учун тупроқ ҳарорати** – 12-14 °С, **туксизлан-тирилган чигит учун** – 14-16 °С;
- ушбу ҳарорат кўп йиллик маълумотларга кўра, **Жиззах вилоятида 1-12 апрель** муддатига тўғри келади.

► Асосий агротехник тадбирлар

Чигит уруғларининг сифатини аниклаш жараёни. © А.У. Сайдалиев.

Чигит уруғларининг сифатини аниклаш жараёни. © А.У. Сайдалиев.

ЭКИШ ВА ЭКИШ БИЛАН БИРГА ГЕРБИЦИД ҚЎЛЛАШ

- **сеялкалар** – СЧХ 4Б; СПЧ-6ЛТ; PLANTER D4 ва бошқалар;
- **экиш билан бирга қўлланиладиган гербицидлар** – бегона ўтларга қарши “Стомп” 0,8-1,0 л/га, “Которан” 1,0-1,2 кг/га ва бошқа гербицидлардан сепилса бегона ўтлар зарари камаяди, ортиқча чопиқ ўтказишга ҳожат қолмайди;
- **экиш вақтида талаб этиладиган кунлик ўртача ҳарорат** – 23-25 °С.

► Асосий агротехник тадбирлар

Очик майдонга чигит уруғуни интенсив усулда экиш. © А.У. Сайдалиев.

Чигит уруғини интенсив усулда плёнка остига экиш. © А.У. Сайдалиев.

МИНЕРАЛ ЎВИТ ВА БИОСТИМУЛЯТОРЛАР ҚЎЛЛАШ

- кузда шудгор остига ёки эрта баҳорда чизель остига РК ўғитларини 100% солинади;
- сувда эрувчан NPK томчилатиб суғориш билан бирга берилади – 2-4 чин барг даврида N-50 кг/га, шоналаш даврида 2 муддатда N-75 кг/га, гуллаш фазасида 3 муддатда N-75 кг/га;
- азотли ўғит сифатида карбамид ёки аммоний сульфат дастлабки озиқлантиришда, кейинги озиқлантиришда – аммиакли селитра;
- озиқлантиришни 1-июлгача тўлиқ яқунлаш лозим.

► Асосий агротехник тадбирлар

Минерал ўғит сифатини баҳолаш. © А.У. Сайдалиев.

Минерал ўғитларни ғўза майдонларига солиш. © А.У. Сайдалиев.

ЎЗА НИХОЛЛАРИНИ ЯГОНАЛАШ

- ягоналашнинг энг мақбул муддати 1-2 чингбарг пайдо бўлганда;
- тадбирнинг афзалликлари – ўсиш ва ривожланиши жадаллашади, озиқа элементлар билан таъминланиши ошади, эртаги, мўл ва сифатли пахта ҳосили олинади;
- ягоналаш давомийлиги – 4-5 кун
- ягоналаш қалинлиги: қатор оралиғи 60 см бўлганда ҳар метрда 6-7, 90 см бўлганда 9-10 дона ўсимлик
- кўчат қалинлиги: қатор оралиғи 90 см бўлганда гектарига 80-100 минг, 60 см бўлганда 90-100 минг, 76 см бўлганда 90-100 минг дона ўсимлик.

► Асосий агротехник тадбирлар

Жиззах вилояти Пахтакор тумани «Жавлонбек» фермер хўжалигида ғўза ўсимлигини ягона қилиш жараёни. © А.У. Сайдалиев.

Жиззах вилояти Пахтакор тумани «Жавлонбек» фермер хўжалигида ғўза ўсимлигини ягона қилиш жараёни. © К. Султанова.

ЁЎЗА ҚАТОР ОРАЛАРИГА ИШЛОВ БЕРИШ

- қатор ораларида дастлабки икки-уч культивация юза, кейингиси чуқур ўтказилади;
- биринчи культивацияда унинг ишчи пичоғи 6-8 см, стрелкасимон панжалари эса марказга 10-12 см чуқурликка ботиши лозим;
- кейинги культивацияларда эса юмшатгич панжалар 10-12 см, гуллаш даврида 8-10 см чуқурликка ботиши лозим;
- қатор ораси марказини юмшатиш учун стрелкасимон панжалар 14-16 см чуқурликка ботадиган қилиб жойлаштирилади

► Асосий агротехник тадбирлар

Вўза ўсимлигига ишлов бериш жараёни. © А.У. Сайдалиев.

Вўза ўсимлигига ишлов бериш жараёни. © А.У. Сайдалиев.

ДЎЗА ҚАТОР ОРАЛАРИНИ СУДОРИШГА ТАЙДРЛАШ

- қатор ораси 60 см лик далаларга ишлов беришда ўсимликдан 10-12 см масофада 6-7 см чуқурликка ботадиган қилиб, 76 см қатор оралиғида 60-65 см кенгликда, 90 см қатор оралиғида 75-80 см кенгликда ишлов берилади;
- культиватор маълум бурчак ҳосил қилган ҳолда ҳаракатланади, диск ортидан пичоқлар 6-8 см узоқликда ва 5-6 см чуқурликда, 60 см эгатларнинг қоқ ўртасидан юрадиган ғозпанжа 12 см қамровда ва 12-14 см чуқурликда тупроқни юмшатиб боради.

► Асосий агротехник тадбирлар

Вўза ўсимлигини суғориш учун эгатлар олиш. © А.У. Сайдалиев.

Эгат олиш меёрлари. © А.У. Сайдалиев.

ДЎЗАДА БИОСТИМУЛЯТОР СУСПЕНЗИЯСИНИ ҚЎЛЛАШ

- стимуляторлар билан ишлов бериш муддати – 5-6 чин барг давридан то гуллаш давригача 2-3 марта;
- стимуляторлар билан ишлов бериш меъёри – шоналашда карбамид 7-8 кг/га, КАС -5-7л/га, сув 300 л/га, стимуляторлар: Узгуми 0,3 л/га, Фитовак 300 мл/га, Гумимакс 0,3 л/га, Альбит 40-50 мл/га қўшиб сепилади;
- 2-озиклантириш гуллашда суспензия билан стимулятор: карбамид 10 кг/га, КАС 9,0 л/га, сув 300 л/га, стимуляторлар Узгуми 0,4 л/га, Фитовак 400 мл/га, Гумимакс 0,3 л/га.

► Асосий агротехник тадбирлар

Вўза ўсимлигини биостимулятор ва баргдан озиклантириш жараёни.
© А.У. Сайдалиев.

Вўза ўсимлигини биостимулятор ва баргдан озиклантириш жараёни.
© А.У. Сайдалиев.

ҒЎЗАНИ СУҒОРИШ

- суғориш меъёри – гуллашгача: енгил тупроқларда 600-700 м³/га; ўрта ва оғир тупроқларда 700-800 м³/га; гуллаш даврида: енгил тупроқларда 900-950 м³, ўрта ва оғир тупроқларда 1050-1200 м³/га;
- давомийлиги – енгил тупроқларда 10-12, ўрта ва оғир тупроқларда 12-14 соат, кейинги сувларни мос равишда 14-16 ва 16-18 соатдан оширмасдан суғориш лозим. Бунинг учун фермер хўжаликлари ҳар 10-15 гектарга 4-6 кишидан иборат сувчилар гуруҳини ташкил этиб, кечаю-кундуз суғоришни узлуксиз ташкил этади.

► Асосий агротехник тадбирлар

Вузани эгатлар орқали суғориш. © А.У. Сайдалиев.

Вузани томчилатиб суғориш. © А.У. Сайдалиев.

СУҒОРИШ УСУЛЛАРИ ВА УЛАРНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ

- ▶ эгат оралатиб суғориш сув тақчил шароитда жуда муҳим аҳамиятга эга бўлиб, бу юқори ҳосил олиш ва сувни 25 фоиз гача тежаш имконини беради;
- ▶ кўчма эгилувчан қувурлар ёрдамида суғориш амалга оширилганда камида 20 фоиз сув тежалади;
- ▶ полиэтилен плёнка билан мульчалош усули қўлланилганда сувни 25 фоизга тежаш имкони яратилади;
- ▶ эгат қатор оралаб суғориш (комбинация) усулини қўллашда 90 фоиз эгат оддий суғорилади ва 10 фоиз эгат охирига сомон тўшалади (сомон тўшалганда сув оқаваси камаяди) 17-20 фоизгача сув тежалади.

Суғоришдан кейин культивация ўтказиш. © А.У. Сайдалиев.

Культивация қилинган ғўза майдони. © А.У. Сайдалиев.

ТОМЧИЛАТИБ СУҒОРИШ ВА УНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ

- томчилатиб суғоришга бўлган талаблар: томчилатиб суғориш тизими суғориладиган даланинг барча қисмини бир текисда намланишини таъминлаши лозим. Бундай намланиш, далага бериладиган сув босими қувурларнинг бош қисмида босим 1,0-4,0 атм. бўлганда томчилатгичларнинг бир маромда ишлаши учун шароит яратилади;
- томчилатиб суғоришда сув сарфи 30-40% гача тежалади, сувчиларнинг иш унуми ортади.

► Асосий агротехник тадбирлар

Томчилатиб суғориш учун сув захира омбори. © А.У. Сайдалиев.

Суғориш учун ўрнатилган қурилма. © А.У. Сайдалиев.

ДЎЗАНИ ЧИЛПИШ ВА УНИНГ АЊАМИЯТИ

- кимёвий чилпиш – препаратлар: Далпикси ва Устикс билан 1,0-1,5 л/га, Сожеан билан 90-105 г/га меъёрда суғоришдан 5-7 кун аввал ёки кейин пуркаш, **афзаллиги:** механик усулда чилпишга нисбатан ёқилғи сарфи 6 мартага камаяди, кўсакларнинг пишиб етилиши 8-10 кунга тезлашади, ўзани тепа қисмида қўшимча 3-4 кўсак пайдо бўлади ва пахта ҳосилдорлик 15-20 % га ортади, тола сифати яхшиланади;
- механик чилпиш – махсус тракторларда ўтказилади;
- чилпиш муддати – 11-14 та ҳосил шох шаклланганда.

► Асосий агротехник тадбирлар

Жиззах вилояти Зафаробод тумани «Тоштемир Ота» фермер хўжалигида барг орқали озиқлантириш. © А.У. Сайдалиев.

Суюқ препаратларни сепиш ва бегона ўтлардан тозалаш агрегати.
© А.У. Сайдалиев.

ЃЎЗАНИ ДЕФОЛИАЦИЯ ҚИЛИШ

- ▶ баргдаги озиқа моддаларининг ҳосил элементларига қайта тақсимланиши кўсаклар пишиб етилиши 28-43 % га тезлаштиради, 12-15 кунда 80-88 % кўсаклар очилади;
- ▶ биринчи терим салмоғини 20-25 % га оширади, қўл кучи самарадорлиги 20-30 % га ошади, биринчи теримда 80-85 % ҳосил йиғиб-териб олинади;
- ▶ дефолиант ғўза касалликлари ва зараркунандаларига, айниқса қора шира тушган майдонларга самарали таъсир этади;
- ▶ дефолиантлар - УзДЕФ, ФанДЕФ, СуперХМДс, ПолиДЕФ;
- ▶ шўрланган майдонларда дефолиант меъёри 10-15% га камайтиради.

► Асосий агротехник тадбирлар

Вўза даласида дефолиация ўтказиш. © А.У. Сайдалиев.

Дефолиациядан кейинги жараён. © А.У. Сайдалиев.

ПАХТА ҲОСИЛИНИ ЙИҒИБ-ТЕРИБ ОЛИШ

- суғориш ариқлари кўмилиб, ўқариқлар текисланади. Ҳар бир фермер хўжалигида 30-50 гектарга битта пахта қуритиш майдончаси тайёрлаб қўйилади. Дала атрофидаги пахталар ўриб олиниб, тиркамалар юриши учун қулайлик яратилади.
- терим муддатини белгилаш – дала-нинг 5 нуқтасида конверт усулида 10 тадан ўсимлик намунасида 80-85% кўчаклар очилган бўлса;
- теримлар оралиғи – 1-терим билан 2-терим ораси 15-20 кун, 2-терим билан 3-терим ораси 10-15 кун;
- ҳосилни тортиш – ҳар 2 соатда бир марта, кунига 5-6 марта тортилади.

► Асосий агротехник тадбирлар

Пахта терим комбайнида маҳсулотни териш жараёни. © А.У. Сайдалиев.

Қўл терим жараёни. © К. Султанова.

▶ III БЎЛИМ

ДЎЗАНИНГ АСОСИЙ
КАСАЛЛИК ВА
ЗАРАКУНАНДАЛАРИ
ВА УЛАРГА ҚАРШИ КУРАШИШ

- ▶ Ғўзанинг асосий касаллик ва зараркунандалари ва уларга қарши курашиш
-

АСОСИЙ КАСАЛЛИКЛАР ВА УЛАРГА ҚАРШИ КУРАШ

Асосий касалликлар:

- ▶ вертициллёзное сўлиш
- ▶ фузариозсўлиш
- ▶ илдиз чириши
- ▶ қора сон
- ▶ ун шудринг
- ▶ макроспориоз
- ▶ гоммоз

Қарши курашиш:

- ▶ чидамли навларни танлаш
- ▶ алмашлаб экишга риоя қилиш
- ▶ етиштириш шароитини оптималлаш- (ёруғлик тушиши, намлик, ҳарорат).
- ▶ фунгицидлар ва бошқа ўсимликларни ҳимоя қилиш воситаларини қўллаш
- ▶ зарарланган ўсимликлар ва уларнинг қолдиқларини олиб ташлаш ва йўқ қилиш

- Ғўзанинг асосий касаллик ва зараркунандалари
ва уларга қарши курашиш

Ғўзанинг вертициллёз (1-3) ва фузариоз (4-6) сўлиш касаллиги © А.У. Сайдалиев:

- 1 – зарарланган барг (устки томони);
2 – зарарланган барг (остки томони);
3 – зарарланган поя кесими;
4 – зарарланган майса;
5 – зарарланган барг;
6 – зарарланган поя кесими.

- ▶ Ғўзанинг асосий касаллик ва зараркунандалари ва уларга қарши курашиш
-

ЗАРАРКУНАНДАЛАРГА ҚАРШИ КУРАШ

- ▶ сўрувчи ва кемирувчи ҳашаротларга қарши микробиологик препаратлар: Биослип БВ, Биослип БТ;
- ▶ кимёвий препаратлар – ацетамиприд, имидаклоприд, тиаметоксам таркибли дорилар;
- ▶ ўргимчаканага қарши 1 градусли ИСО қайнатмаси;
- ▶ биологик усул – ўргимчакананинг ҳар бир авлодига қарши олтинкўзни гектарига 500-1000 дона ҳисобида доимий чиқариш. Ҳар 2 га майдонга бир дона феромон тутқич ўрнатиш. Феромон тутқичга 2 дона кўсак қурти капалаги тушганда ҳар бир авлодга қарши ҳафта оралатиб 1 г дан трихограмма ва 1000 донадан габрабракон энтомофаги қўйиш.

- Ғўзанинг асосий касаллик ва зараркундалари ва уларга қарши курашиш

Ғўза касаллик ва зараркундаларига қарши биологик усулда ва фойдали энтомофаглар орқали ишлов бериш. © А.У. Сайдалиев.

► IV БЎЛИМ

ҲУҚУҚИЙ ВА ИНСТИТУЦИОНАЛ
МАЪЛУМОТЛАР

МОЛИЯВИЙ САВОДХОНЛИК ВА КРЕДИТ НИМАГА КЕРАК?

- хўжаликнинг даромад ва харажатларини тушуниш;
- ишлаб чиқариш бюджетини (мавсум давомидаги барча кутилаётган харажат ва даромадни башорат қилинган ҳисоб-китоби) туза олиш кўникмасини шакллантириш;
- маблағлар харажатини назорат қилиш қобилиятини шакллантириш
- ташқи хавф-хатарларга боғлиқликни камайтириш (кредит маблағлари ҳисобига уруғ, ўғит, ёқилғи харид қилиш, техника ижарасини тўлаш ва б.)

- ▶ Ҳуқуқий ва институционал маълумотлар
-

ЭНГ МУҲИМ КРЕДИТ МАНБААЛАРИ:

- ▶ **АТБ “Агробанк”** – экиш ишлари ва техника учун кредитлар
- ▶ **“O'zmilliybank” АҲ (НБУ)** – мавсумий кредитлаш
- ▶ **Фермерларни қўллаб-қувватлаш жамғармаси** – паст фоизли имтиёзли кредитлар

ЮРИДИК САВОДҲОНЛИК ВА ШАРТНОМА МУНОСАБАТЛАР

Қуйидагиларни ўз ичига олади:

- ▶ бу фермернинг шартномаларни тушуниш, тузиш ва бажариш, ўз ҳуқуқларини қонун асосида ҳимоя қилиш қонуният
- ▶ кластер ёки завод билан тузиладиган шартнома (стандарт шартнома – пахта етказиб бериш)
- ▶ томонларнинг бурчлари ва мажбуриятлари
- ▶ тўлов, нархлар, жарималар, муддатлар
- ▶ форс-мажор ҳолатлар
- ▶ фермер манфаатини ҳимоя қилиш – фермерлар уюшмаси ёки ҳуқуқшунос орқали

ХАВФЛАРНИ БОШҚАРИШ

Қуйидагиларни ўз ичига олади:

- ▶ ҳосилни суғурталаш – ҳосилни “Ўзагросуғурта” АЖ орқали суғурта қилиш (экишдан-теримгача суғурта қилиш; эҳтимолий хавфларни қоплаш: қурғоқчилик, дўл, ёнғин, совуқ уриш ва ҳ.к.)
- ▶ иқлим ўзгаришларига мослашиш (қайта экиш, томчилатиб суғориш)
- ▶ экиш муддатини мувофиқлаштириш
- ▶ касаллик ва зараркунандаларга қарши ресурстежамкор маҳаллий биопрепаратлардан фойдаланиш (триходермин, биоларвицидлар, бациллалар)

ЭСЛАТМА

Ҳурматли пахта-тўқимачилик кластерлари ва фермер хўжаликлари агроном, механизатор, сувчи ва ишчилари!

Аномал иссиқ ва сув танқислиги шароитида пахтачиликдаги кузги-қишки тадбирлар ва ғўзани парваришlashдаги энг муҳим агротехник ишларни (ягоналаш, қатор ораларига ишлов бериш, суғориш, озиқлантириш, чопиқ, зараркунандаларга қарши кураш, чилпиш, дефолиация ва ҳосилни йиғиб-териб олиш) ўз муддатида сифатли бажарилиши кўп жиҳатдан Сизга боғлиқ. Шунинг унутмаслик керакки, ушбу тадбирларни амалга оширишга ўта масъулият билан илмий асосда ёндашиш мўл ва тола сифати юқори пахта ҳосилини етиштиришга замин яратади.

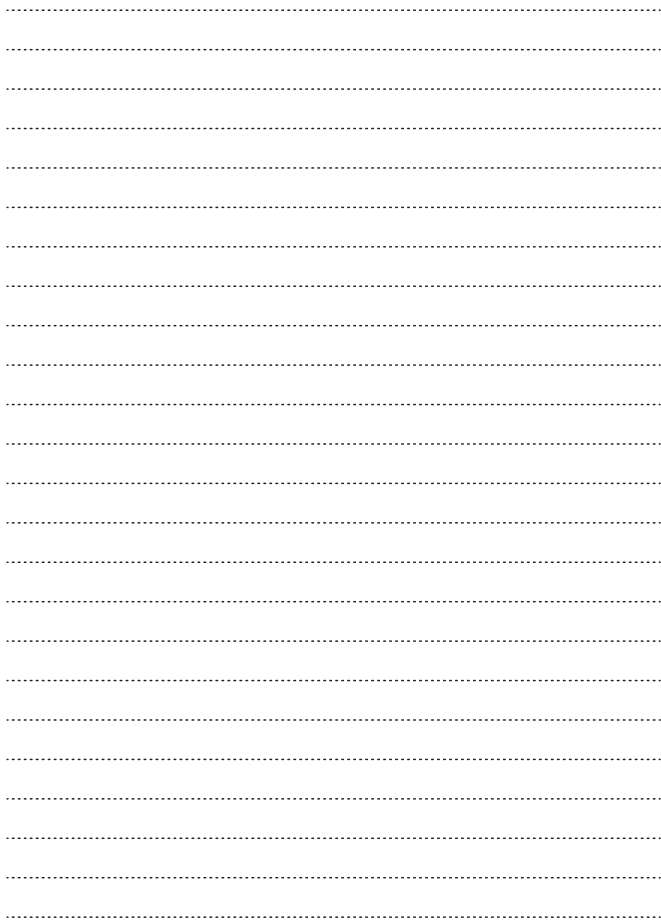
► Ҳуқуқий ва институционал
маълумотлар

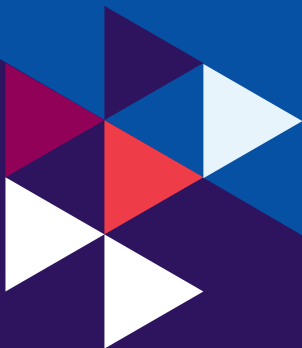

Пахта маҳсулотини бунтлаш жараёни. © А.У. Сайдалиев.

Пахта маҳсулотини ишлаш жараёни. © А.У. Сайдалиев.

International Labour Organization
ILO Decent Work Technical Support
Team and Country Office for Eastern
Europe and Central Asia
Petrovka 15, office 23
107 031 Moscow
Russian Federation

Tel: +7 495 933 08 10
Fax: +7 495 933 0820
E-mail: moscow@ilo.org

9 789220 424124